

«وطن امروز» از سهم بالای واردات محصولات کشاورزی در خروج ارز از کشور گزارش می‌دهد

سیاه‌چاله‌های ارزی

گرفته است. این رویکرد در «سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری خورشیدی»، «سیاست‌های کلی بخش کشاورزی» و «سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم، پنجم و ششم توسعه» در زمینه رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه تغذیه و رفاه فردی و اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. امام خمینی (ره) در تدوین سیاست‌های کلی نظام در دوران بازسازی کشور، مهرماه سال ۶۷ فرمودند: «توجه به بازسازی مراکز صنعتی نباید کوچک‌ترین خللی بر ضرورت رسیدن به امر خودکفایی کشاورزی وارد آورد، بلکه اولویت و تقدم این امر باید محفوظ بماند و مسؤولان بیشتر از گذشته خود را مکلف به اجرای آن سازند... مطمئناً خودکفایی در کشاورزی مقدمه‌ای است برای استقلال و خودکفایی در زمینه‌های دیگر».

گروه اقتصادی: این روزها در بحبوحه نوسانات بازار ارز، مسأله تراز تجاری منفی کشور به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل خروج ارز از کشور چندان مورد توجه و بررسی قرار نمی‌گیرد. این در حالی است که وابستگی کشور به واردات بسیاری از اقلام، باعث ایجاد فشار مضاعف بر منابع ارزی در اوج تنگنای درآمد ارزی می‌شود. یکی از مهم‌ترین اقلامی که هر ساله بخش بزرگی از منابع ارزی کشور را می‌بلعد، واردات محصولات کشاورزی بویژه نهاده‌های دامی به عنوان محصولی راهبردی در تامین نیاز غذایی و پروتئینی کشور است. آمارهای سازمان توسعه تجارت ایران نشان می‌دهد سال ۹۷ از ۱۰ قلم کالای عمده وارداتی کشور، ۷ مورد مربوط به بخش کشاورزی بوده است که عمده این ۷ قلم مربوط به نهاده‌های دامی بوده است. وابستگی کشور به واردات گسترده کالاهای کشاورزی بویژه نهاده‌های تولیدی کشاورزی و دامی، علاوه بر به خطر افتادن امنیت غذایی کشور، باعث از دست رفتن بخش زیادی از منابع ارزی و در نتیجه رشد قیمت ارز و در نهایت تورم عمومی می‌شود. «وطن امروز» در گزارش حاضر، مهم‌ترین مصادیق وابستگی کشور در حوزه کشاورزی را بررسی کرده است. اهمیت و ضرورت تامین نیازهای اساسی کشور و لزوم خودکفایی در تولید محصولات استراتژیک در اصول سوم و چهل‌وسوم قانون اساسی مورد تأکید ویژه قرار

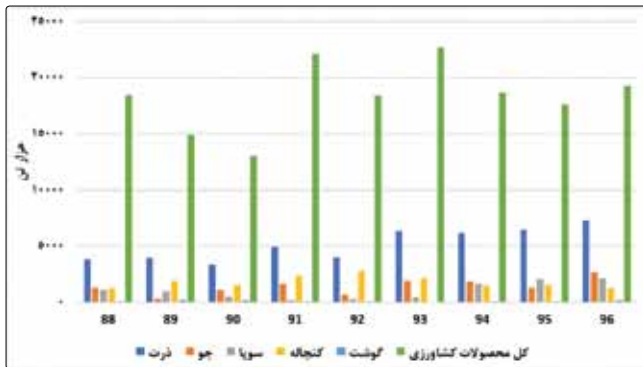
وابستگی کشور در تامین نهاده‌های خوراکی دام و طیور

وابستگی به واردات طی سال‌های آینده کاهش خواهد یافت و کشاورزان داخلی، بخش بیشتری از روغن مورد نیاز کشور را تامین خواهند کرد. در سال‌های گذشته واردات نهاده‌های دامی در صنایع دام و طیور یکی از مشکلات بزرگ برای دامداران و مرغداران بوده است. با توجه به تأثیر غیرقابل انکار نهاده‌های دام و طیور در پاسخ به تقاضا و تنظیم بازار فرآورده‌های پروتئینی در بازار داخلی، هم‌سأله مقادیر قابل توجهی از این نهاده‌ها از محل واردات تامین می‌شود. واردات بسیار زیاد نهاده‌های مصرفی در بخش دام و طیور و وابستگی زیاد به کشورهای دیگر و همچنین ارتباط واردات آنان با مسائلی نظیر نوسانات نرخ ارز، سقوط ارزش دلار در برابر یورو و نیز شرایط اقلیمی کشورهای صادرکننده، قیمت نهایی نهاده‌های دامی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تجمیع این مسائل در کنار تحریم‌ها، منجر به ایجاد شوک‌های بزرگی در صنایع دام و طیور می‌شود که ضریب وابستگی کشور را افزایش می‌دهد و عملاً تولید این محصولات و سایر محصولات دامی را نیز با کاهش جدی مواجه می‌کند.

تأمین نهاده‌های دام و طیور جایگاه مهمی در تولید محصولات اساسی کشور دارد، به نحوی که با توجه به نیاز بسیار بالای صنعت دام و طیور به نهاده‌های مذکور، اگر برای مدت یک هفته عرضه این کالاها به بازار مختل شود، بازار گوشت و مواد پروتئینی کشور بشدت تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. با وجود اهمیت ویژه تولید نهاده‌های دام و طیور در کشور، بخش قابل توجهی از نیاز بازار داخل به این محصولات از طریق واردات تامین می‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد بیش از ۹۰ درصد روغن مصرفی کشور به واردات وابسته است و دولت تا مدت‌ها با تخصیص دلار ۴۲۰۰ تومانی به واردات روغن خام و دانه‌های روغنی، امکان کاهش وابستگی به واردات را از بین برد. با توجه به ارزش حدود ۳/۳ میلیارد دلاری واردات روغن و دانه‌های روغنی و اختلاف ۹ هزار تومانی ارز دولتی و نیمایی، دولت سال ۹۸، بیش از ۲۷ هزار میلیارد تومان یارانه به واردات پرداخت کرده است. در صورتی که بخشی از این یارانه صرف حمایت از تولید داخلی شود، قطعاً میزان

مروری بر وضعیت تولید و تجارت گوشت و خوراک دام و طیور

نمودار ۱- واردات محصولات کشاورزی طی سال‌های اخیر

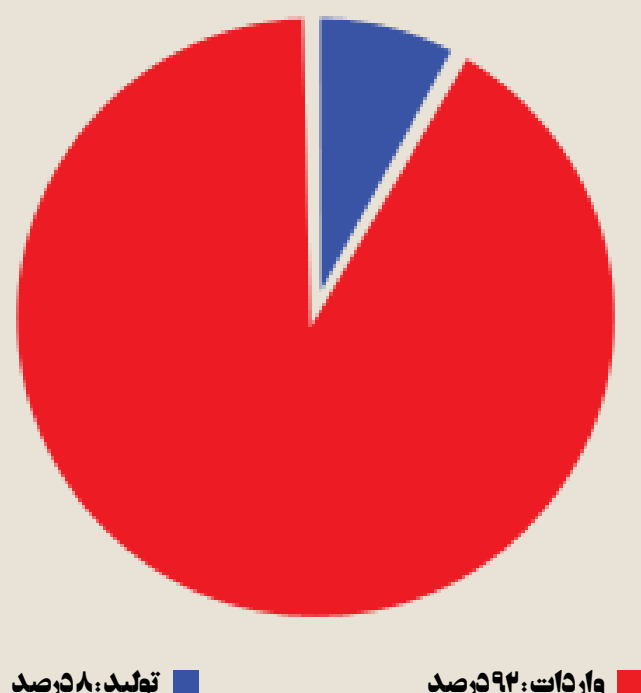

بر اساس آمارهای رسمی، کشور سالانه نیاز به ۱۹ میلیون تن نهاده دام و طیور دارد که چیزی حدود ۱۶ میلیون تن از طریق واردات تامین می‌شود. این یعنی وابستگی ۸۵ درصدی و با احتساب دلار ۴۲۰۰ تومانی مبلغی حدود ۳/۵ میلیارد دلار ارز از این طریق از کشور خارج می‌شود. بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی، سال ۹۷ حدود ۹ میلیون تن ذرت، ۲/۵ میلیون تن جو و ۱/۵ میلیون تن کنجاله وارد شده است.

بر اساس آمارها، حدود ۸۵ درصد نیاز کشور به گوشت قرمز و ۱۰۰ درصد گوشت مرغ، از طریق تولید داخلی تامین می‌شود. با وجود این و به‌رغم خودکفایی نسبی در تولید این دو محصول، روند واردات نهاده‌ها تولیدی (خوراک دام و طیور) نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از نیاز خوراک دام و طیور از طریق واردات انجام می‌شود. نیاز سالانه ۱۵۰ هزار تنی به واردات گوشت قرمز و وابستگی به تامین بخش عمده‌ای از نهاده‌های دامی از طریق واردات، سبب خروج بخش زیادی از ارز از کشور می‌شود. نمودار یک، نشانگر واردات گوشت و نهاده‌های دامی طی سال‌های اخیر است.

سهم باکی واردات در تامین سویای کشور

نمودار ۳- میانگین ۴ ساله ضریب خودکفایی سویا (۹۳ تا ۹۶)

دانه سویا یکی از بااهمیت‌ترین دانه‌های روغنی جهان است که هم در تولید روغن و هم در پرورش دام و طیور اهمیت زیادی دارد. این دانه بیشتر در کشورهای آمریکا، برزیل، آرژانتین و کانادا تولید می‌شود و به‌دلیل مصرف آن در غذای دام و طیور، برای کشورهای تولیدکننده مواد پروتئینی اهمیت فراوانی پیدا کرده است. سویا از خانواده دانه‌های روغنی است و تقریباً ۵۵ درصد از تولید کل دانه‌های روغنی را در جهان به خود اختصاص داده است. بر اساس آمارهای ارائه‌شده از سوی فائو، در سال ۲۰۱۶ کشورهای آمریکا، برزیل، آرژانتین، کانادا، هند، چین و پاراگوئه حدود ۱۱۷، ۹۶، ۵۸، ۵۸، ۱۱، ۱۴ و ۹ میلیون تن از این محصول را تولید کرده‌اند. کنجاله سویا یکی از مهم‌ترین منابع تغذیه دام و طیور و منبع اصلی تأمین پروتئین مورد نیاز دام و طیور و در نتیجه مهم‌ترین نهاده تولید گوشت در ایران و بسیاری از کشورهای جهان است. این محصول که از دانه سویا استحصال می‌شود، در کنار ذرت بخش عمده خوراک دام و طیور را تشکیل می‌دهد. کنجاله این محصول دارای سطح بالایی از پروتئین است که منجر به بهبود وزن‌گیری و هضم غذا در ماکیان و دام می‌شود و از این رو مصرف آن از سال ۱۳۷۵ در صنعت دام و طیور کشور اهمیت دوچندانی پیدا کرد. آمارهای رسمی نشان می‌دهد به طور میانگین از هر تن دانه سویا حدود ۱۸۰ کیلوگرم روغن و ۷۶۰ کیلوگرم کنجاله سویا در کارخانجات روغن کشتی تولید می‌شود.

نمودار ۳ نیز بیانگر این واقعیت است که در بازه زمانی سال‌های ۹۳ تا ۹۶، بیش از ۹۲ درصد سویای کشور از طریق واردات تامین شده است.

وابستگی زیاد به واردات ذرت

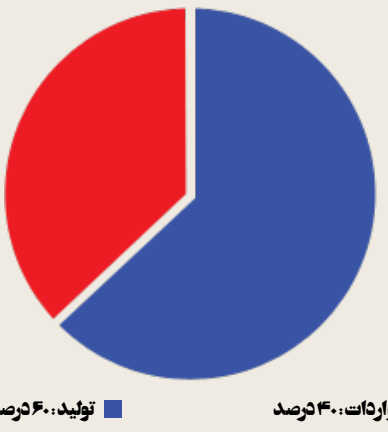
نمودار ۲- میانگین ۴ ساله ضریب خودکفایی ذرت (۹۳ تا ۹۶)

ذرت طی سال‌های اخیر بیشترین حجم مربوط به واردات محصولات غذایی را به خود اختصاص داده است و نقش مهمی در غذای دام و طیور دارد، به نحوی که نبود آن باعث ایجاد بحران در این صنایع می‌شود. مبادی اصلی وارداتی این محصول به صورت عمده کشورهای برزیل، اوکراین، روسیه، رومانی و صربستان است که برزیل به تنهایی ۶۶ درصد صادرات محصول مذکور به ایران را تامین می‌کند. دولت باید جایگزین‌های مناسبی برای واردات این محصول از کشورهای دیگر و همسو با ایران در شرایط تحریم پیدا کند. طبق نمودار ۲ در بازه زمانی سال‌های ۹۳ تا ۹۶ بیش از ۸۰ درصد نیاز کشور به ذرت از طریق واردات تامین شده است.

وابستگی ۴۰ درصدی کشور به واردات جو

نمودار ۴- میانگین ۴ ساله ضریب خودکفایی جو (۹۳ تا ۹۶)

با توجه به امکان کشت جو در داخل کشور و نیاز ۳/۵ تا ۴ میلیون تنی به این محصول، می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب، واردات این محصول را کاهش داد. اقدامات مهمی که دولت می‌تواند با آغاز دور جدید تحریم‌ها انجام دهد، اجرای صحیح قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی و تعیین قیمت صحیح این محصول مطابق با هزینه‌های تولید است. در سال‌های اخیر، کشورهای بزرگ صادرکننده جو به ایران روسیه، قزاقستان، هند و اوکراین بوده‌اند.

نمودار ۴ نیز بیانگر وابستگی کشور به واردات جو است. جو خوراک غالب در دام و طیور است و آمارهای متوسط ۴ ساله (۹۳ تا ۹۶) نشان می‌دهد حدود ۴۰ درصد از این نهاده از طریق واردات تامین شده است.

وابستگی کشور به واردات روغن دانه آفتابگردان و کلزا

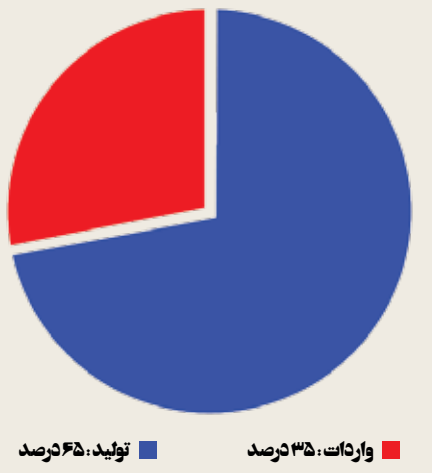
به‌رغم برنامه‌ریزی وزارت جهاد کشاورزی به منظور توسعه کشت دانه آفتابگردان و دانه کلزا، اما همچنان آمار واردات روغن این محصول بالا به نظر می‌رسد. هر چند برنامه‌ریزی وزارت جهاد کشاورزی برای خودکفایی در تولید دانه و روغن آفتابگردان در ۱۰ سال آینده است اما واردات روغن در شرایط کنونی با توجه به وجود دانه‌های روغنی و ظرفیت مناسب کارخانجات روغن کشتی منطقی به نظر نمی‌رسد.

برنامه وزارت جهاد کشاورزی برای کاهش وابستگی به واردات روغن

بنابراین چنانچه منابع ریالی حاصل از مابه‌التفاوت ارز دولتی و نیمایی به حمایت از تولیدکنندگان داخلی اختصاص یابد، میزان وابستگی کشور به واردات نیز مانند سال‌های گذشته کاهش خواهد یافت. با توجه به ارزش ۳/۳ میلیارد دلاری واردات روغن و دانه‌های روغنی، منابع ریالی حاصل از حذف ارز دولتی بیش از ۲۷ هزار میلیارد تومان خواهد شد.

وزارت جهاد کشاورزی از سال ۹۵ برنامه ۱۰ ساله برای کاهش وابستگی به واردات روغن نباتی را از طریق تولید کلزا در داخل کشور آغاز کرد. این وزارتخانه طی ۳ سال اخیر توانست میزان تولید دانه کلزا را حدود ۱۰ برابر کند اما همچنان مشکلات مربوط به واردات روغن و دانه‌های روغنی ادامه دارد. بر اساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی، پس از اجرای طرح خوداتکایی دانه‌های روغنی، میزان تولید کلزا در کشور از ۴۶ هزار تن در سال ۹۴ به بیش از ۴۰۰ هزار تن در سال ۹۸ رسید. آمارها نشان می‌دهد تولید این میزان کلزا در کشور طی ۴۰ سال گذشته بی‌سابقه بوده و وزارت جهاد کشاورزی با این میزان تولید، توانست ضمن شکستن رکورد تولید این محصول، از خروج بیش از ۲۵۰ میلیون دلار ارز از کشور نیز جلوگیری و حدود ۵ درصد نیاز روغن را تامین کند. به‌رغم کسب چنین دستاوردی از سوی دولت در کاهش وابستگی به واردات روغن، سیاست تخصیص دلار ۴۲۰۰ تومانی به واردات این محصولات باعث انحراف جدی در برنامه‌های حمایتی وزارت جهاد کشاورزی از تولید شد. به همین منظور نیاز است دولت روش حمایتی خود از واردات را به تولید تغییر دهد تا کشور در شرایط تحریم دچار مشکل نشود.

نمودار ۵- میانگین ۴ ساله ضریب خودکفایی روغن دانه کلزا (۹۳ تا ۹۶)

نمودار ۶- میانگین ۴ ساله ضریب خودکفایی روغن دانه آفتابگردان (۹۳ تا ۹۶)

